

KUR'AN'DA MİRAS HUKUKU

Prof. Dr. Şakir Berki

GİRİŞ

I — Birkaç söz

Kur'an ve Hadislere dayanan islâm hukukunda verasetin iyi anlaşılabilmesi için her şeyden evvel Kur'anı Kerim'in mirasla alâkalı hükümlerini iyi bilmek gerekir. Bu, şu bakımdan lâzımdır ki, Kur'anı Kerim tatbikatta en çok cari olan halleri nazara alarak hüküm sevk etmiş ve miras paylarını en yakın mirasçıları hakkında tespit buyurmuştur. Teferruatı, yani sair mirasçıların tespitini ve paylarının tayinini Hadis'e ve icma ve içtihadı terk eylemiştir¹. İşte içtihadın da iştirak edip genişleterek teferruata bağladığı miras sistemine (Feraiz) adı verilmektedir. Hadizatında feraiz Kur'anı Kerim'deki esaslara dayalı geniş şekilde ifade olunmuş miras sistemidir. Şu halde Kur'anı Kerim'deki mirasla ilgili esasların çok iyi bilinmesi, feraizin de sahih ve emin şekilde anlaşılmasına yardımcı olur. İncelemeyi yalnız Kur'anı Kerim metinleriyle miras bahsine hasredişimizin sebebi budur. Kur'anı Kerim'deki miras payları âmir ahkâmıdır.

Evvelâ Kur'anın mirasla alâkalı bütün âyetlerini mealen kaydettikten sonra bu âyetler ışığında bazı izahat ve bugünkü miras sistemleriyle çok kısa mukayesesi yapılacaktır. Bu mukayese neticesinde iki önemli husus belirecektir : 1) Kur'anı Kerim'in miras sisteminin beşerî miras sistemlerinden önemli şekilde ayrı olduğu, 2) Terekenin taksimi ile evvel emirde borçların ve vasiyetin tenfizi ve bu suretle terikenin safi hale getirilip tak-

¹ Kur'anı Kerim bir Anayasa olduğundan, beşerî Anayasalarda da olduğu gibi, teferruatı beşerî faaliyete havale etmiştir. Ancak en genel esasları ifade ile yetinmiştir. Yalnız miras hukukunda değil, ihtiva ettiği bütün meselelerde aynıyle hareket eylemiştir. Cenabi Hak aksi tarzda hareket etse idi, Kur'anı Kerim şimdiki gibi tek bir mushaf halinde değil odalar dolusu mushaflar şeklinde tecelli eder, ve İslâm dini, içtihadı ve beşerî zekânın işleyip inkişaf etmesine engel teşkil ederdi.

sime âmâde bulunuşu lâzimesinin, ki, bugünkü miras sistemlerinin hepsinde aynıdır.

II — Kur'anı Kerim'in miras hukuku ile ilgili âyetlerinin meali

I — Ana babanın ve hısımların bıraktıkları mallardan erkeklerin hisseleri olduğu gibi, kadınların da payları vardır. Bırakılan mal (Terike) az veya çok olsun hüküm böyledir. (Nisa sûresi, âyet : 6).

II — Mirasçı olmayan hısımlar ve akrabalara, yetim ve yoksullara terekenin taksiminde yanınızda iseler terekeden bir şey verin ve kendilerine güzelce söz söyleyin. (Nisa sûresi, âyet 7).

III — Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarını ateş ile doldururlar, onlar yalın, dahşetli ateşe sokulacaklardır (Nisa sûresi, âyet : 9 (1)).

IV — Allah çocuklarımızdan erkeklere iki kız hissesi takdir etmiştir. Kızlar ikiden ziyade ise terekenin üçte ikisi onlarındır. Kadın mirasçı bir tek ise, terekenin yarısı ona aittir. Murisin (müteveffa) hiç bir çocuğu olmayıp da ana babası vâris iseler, üçte bir ananıdır. Erkek veya kadın kardeşleri varsa, terekenin altıda biri ananıdır, (Nisa sûresi, âyet : 10).

V — Bu hükümler yapılmış olan vasiyetin tenfizden borçların ödenmesinden sonra tatbik olunur. (Nisa sûresi, âyet : 10).

VI — Zevcelerinizin çocuğu yoksa terekelerinin yarısı sizindir. Varsa, dörtte biri size aittir. Bu hükümler de vasiyetin tenfizi ve borçların edasından sonra tatbik edilir. (Nisa sûresi, âyet : 11).

VII — Çocuğunuz yok ise terekenizin dörtte biri karılarınızdır. Çocuğunuz varsa sekizde biri onlarındır. Bu hükümler, vasiyetin yerine getirilmesi ve borçların edasından sonra câridir. (Nisa sûresi, âyet : 11).

VIII — Muris, miras bırakan erkek veya kadın, çocukları ve babası olmayan kimse ise, ana bir erkek ve kız kardeşten her birine altıda bir hisse verilir. Bunlar birden ziyade iseler terekenin üçte birini taksim ederler. Bu ahkâm da vasiyetin tenfizi ve borçların ödenmesinden sonra câridir. (Nisa sûresi, âyet : 11).

İşte Allah'ın ahkâmı budur. Kim ki Allah ve Peygamberine itaat ederse, cennete girer ki, bu büyük feyiz ve saadettir. Allah'a ve Peygambere âsi olan ve Allah'ın ahkâmını tecavüz edenler ise orada daim kalmak üzere ateşe, cehenneme atılır, onlar için rüsva edici bir azab vardır.

IX — Ey iman edenler, kadınlara zorla mirasçı olmanız haramdır. (Nisa sûresi, âyet : 18).

X — Kendileriyle yemin akd ettiğiniz kimselere de hislerini verin, çünkü Allah her şeye hakkiyle şahittir. (Nisa sûresi, âyet : 32).

XI — Ey iman edenler, birinize ölüm tehlikesi eriştiği zaman vasiyet yaparsanız sizden (yani müslim) iki âdil şahit tutun; seyrüseferde iseniz sizlerden başkasından iki şahit gösterin. Bunlar doğru şahitlik edeceklerine yemin etsinler...) Maide sûresi, âyet : 106).

Bu hususta Maide sûresinin 101 inci âyetine de bakılmalıdır. Bu âyet de yeminle ilgilidir.

XII — Ölüm tehlikesi gelince mal bırakılıyorsa, anaya babaya ve hısımlara iyi bir şekilde vasiyet etmek farz olurdu. (Bakara sûresi, âyet : 181).

XIII — Vasiyeti işittikten sonra onu değiştiren, söyleneceği başka türlü beyan eden günahkârdır. Allah vasiyet edenin sözünü işitir, onu hakkiyle bilir. (Bakara sûresi, âyet : 182).

XIV — Vasiyet edenin hatalı veya kastî yanlışlığını düzeltmek isteyene günah yoktur. «Çünkü bu vasiyeti değiştirmek değil,» vasiyetçinin gerçek arzu ve iradesini meydana koymaktır». (Bakara sûresi, âyet : 183).

Bunlar özlü olarak kanunî miras ve ölüme bağlı tasarruflar hakkında Cenabı Allah'ın hükümleridir.

İncelemeyi bu âyeti kerimeleri nazara alarak yapacağız. Mamafih gerektiği yerlerde Fıkıh esaslarından da bahsolunacaktır.

Ş. 1 — Mirasçılık ve miras paylariyle ilgili âyetlere dayalı tetkikat :

Nisa suresinin 6 inci âyeti; ana ve baba ve hısımların terkesinden az veya çok olsun ölenin erkek ve kadın akrabasına pay düşeceğini ilân etmektedir.

Görülüyor ki, Cenabı Hak miras hukuku bakımından kadınlara erkek varisler arasında mirasçılık sıfatına nail olmada hiç bir eşitsizlik kabul etmiş değildir. Yani kadınlara da miras hakkı tanımıştır. Bugünkü beşeri miras sistemiyle fark, bazı hallerde kadının erkekten yarı hisse az almasındadır. İlerde görüleceği üzere adaletsizlik gibi görünen ve bazı kimselerce böyle kabul olunup bu suretle ifade olunan bu pay eşitsizliğinde tam bir adalet sistemi yatmaktadır ².

2 — Miras paylaşılırken paylaşma sırasında mirasçı olmayan hısım akraba ve fakir varsa onlara da terekeden bir şey veriniz ³. (Bunu biz veraset sadakası adıyla yâd ediyoruz). Yani bunlar taksime bakarken kovulmamalı, iteklenmemeli, bağırıp çağırarak uzaklaştırılmamalı, bilâkis önlerinde paylaşılan mirastan onlara da bir pay ayırmalı ve onlara güzel sözler söylenmelidir. Bu suretle hased kalkar, varlıklılarla yoksullar kardeşleşir.

Hele bugünkü mirasçıların ekseriya hiç gayreti olmayan, emeği geçmeyen terekeden murisin ölümü vesilesiyle servet sahibi olmaları ⁴ bugünün mirasçılarına Kur'anı Kerim'in miras sadakası şeklinde vasıflandırdığımız âyeti kerimesi düşündürücü gelmez mi?

Kavi iman sahipleri, mütereddit olmayan müminler, Kur'anı Kerim'in üzerinde önemle durduğumuz bu âyeti celilesinin icabını yapacak veya mirası herkesin önünde, fakirlerin ve mirasçı olmayan akrabanın buldukları sırada paylaşmaktan çekinceklerdir. Çünkü Kur'anı Kerim'in sözü edilen âyetinde, miras sadakası muvacehede paylaşma halinde caridir, zira âyeti celiledeki lafız böyledir. Mamafih, hassas kullar terekeyi kimse görmeden paylaşmış olsalar bile, sadaka Allah'ın çok sevdiği şey olduğundan terekeden fakirlere, muhtaç ve mirasçı olmayan hısım

² Aksi kanaatte bulunanlar, eşitlik ile adalet mefhumunu aynı zannedip, bu iki mefhumu birbirinden itina ile ayırmaya yanaşmayanlardır. Bazı hallerde tam eşitlik, büyük sosyal adaletsizliğe yol açar. Bu hususta teferruat için «Türkiye'de toprak davası ve mevzuat karşısında toprak rejimi» adıyla *Planlama Teşkilatı* tarafından yayınlanmış olan incelememize bakınız.

³ Nisa suresi, âyet : 7.

⁴ Eskiden aile efradının birlikte oturup, birlikte tarla sürüp biçtiği, birlikte meyve yetiştirip veya san'at ve ticaret yaparak kazandıkları terekede, bugüne nazaran münakaşa edilemeyecek derecede hakları vardır. Bu halde dahi Kur'anı Kerim, miras sadakasını emir buyurmuştur. Çünkü o aile efradına çalışma gücü, iş yapma zekâ ve kabiliyeti veren ve binnetice bu hasletlerin mahsulü olan terike mallarını lütfeden Cenabı Haktır.

akrabaya ve yoksul komşuya da Allah namına, Rab aşkına teber-ruda bulunurlarsa, Allah onların servetini on misli artırır ⁵.

3 — Himayeleri altında bulunan yetimlerin miras paylarını ketmedenler, zorbalık veya hileyle az dahi olsa gasb edenler cehennem ateşini tadacaklardır ⁶. Onlar nasıl kendi öz çocuklarının istikbalde fakir kalıp meşakkat çekme ihtimallerini düşünerek, bundan endişe ederek hareket ederlerse, himayelerindeki kimsesiz çocuklar hakkında da aynı düşünce ile endişe duyarak hareket edip haklarını yememelidirler ⁷.

4 — Müteveffanın (mürisin, ölenin) çocuklarından erkek evlâda bir, kız evlâda yarı hisse verilir. ⁸.

Cenabı Hakkın bu taksimi eşitsiz, fakat âdildir. Zira erkek evlât evlenip karısının ve çocuklarının infak ve iâşesini yüklenecektir. Bu külfet evli erkeğe Kur'anı Kerim'le verilmiştir ⁹; bugünkü Medenî kanunların hepsinde benimsenmiş bulunmaktadır ¹⁰. Kız çocuğu ise evlenince iâşe ve ibatesi kocası tarafından tedarik olunur. Bu itibarla erkeğin iktisadî ve malî bakımından desteklenmesi gereğini Cenabı Hak takdir buyurmuş, sosyal adalete uygunluğu hasebiyle eşitsizliği kabul etmiştir. Bu mülâhazaya kimse evlenmeye mecbur değildir gibi itirazlarla muhalefet etmek mantıkî okşayıcı bir itiraz olmaz. Çünkü evlenmek asıldır, normal ve tabii haldir. Evlenmemek ise gayritabil ve istisnâidir. Kanunlar ise umumiyet için yapılır. Evlenme olmasa idi, Dünya ve vatan bir gün bomboş kalır; yahut gayrimeşru zina mahsulü çocuklar ve insanlarla dolardı.

5 — Ölenin (mürisin) erkek çocuğu bulunmaz ve yalnız kız çocuğu mevcut olursa, kız çocuk yalnız bir tek olduğu zaman terekenin yarısı ona aittir olur, kız evlât iki veya ziyade ise terekenin (üçte ikisi aralarında müsavat üzere taksim olunur ¹¹.

⁵ En'am Sûresi, Âyet : 161. «Sadaka, Allah'a verilen ödünç gibidir.»

⁶ Nisa suresi, âyet : 9.

⁷ Nisa suresi, âyet : 8. «Yetim malı yiyenlerin yedikleri midelerine oturan taş gibidir» : Nisa suresi, âyet : 9, 10.

⁸ Nisa suresi, âyet : 10.

⁹ Nisa suresi, âyet : 33. Bu âyeti celîle kocanın ailenin müdiri, reisi olduğunu ifade buyurmaktadır ki, bu da bugünkü beşerî medenî kanunların tatbik ettiği esastır. İsv. M.K. Md. 160. Türk M.K. Md. 152.

¹⁰ İsv. M.K. Md. 160/2; Türk M.K. Md. 152/2. Bu maddeler şöyledir : «Koca, birliğin reisidir. Karı ve çocukların iâşesi ona aittir.»

¹¹ Nisa suresi, âyet : 10.

6 — Ana babanın miras hisseleri.

Nisa suresinin 11 inci âyetinde bunların hisseleri şu suretle tâyin olunmaktadır :

A) Ölenin fûruu ¹² varsa ana babadan her birine terekenin altıda biri verilir. Mütebaki, fûru arasında evvelce beyan edilen kaide esasınca taksim olunur.

B) Müteveffanın (ölenin) fûruu yoksa, ve mirasçı olarak yalnız ana ve baba kalmışsa, terekenin üçte biri anaya, üçte ikisi babaya ait olur ¹³. Ölenin kardeşleri de varsa, annenin hissesi terekenin altıda biridir.

Bütün bu hükümler müteveffanın borçlarının ödenmesinden ve yaptığı vasiyetin tenfizinden, yani yerine getirilerek musaleyhe edasından sonra cari olur ¹⁴.

Kur'anı Kerim'in, taksimnin safi tereke üzerinden yapılacağını gösteren bu esası da bugünkü modern beşerî miras sistemleri tarafından kabul edilmiştir ¹⁵.

İslâm hukukunda tasarruf nisabı, mirasçıların payları çesitli olsa bile daima sabittir ve terekenin daima üçte biridir. Yani muris ancak terekenin üçte birinde ölüme bağlı tasarruf, vasiyet yapabilir. Ve aynı hukukta hâkim (Kaazi : kadı) ¹⁶ tasarruf nisabını tecavüz eden, aşmış bulunan vasiyetleri üçte bire indirerek tenfiz yetkisine sahiptir. Bugün ise, tenkis davası açmak lâzımdır. Hâkim re'sen tenkise yetkili değildir. Mirasçılar tenkis davasını müruruzaman içinde açamadıkları takdirde muris terekenin tamamını vasiyet etmiş olsa bile mirasçı olarak hiç bir şey alamazlar ¹⁷. Zira tenkis davası açılmadığı takdirde bugünkü hukukta bütün tereke tasarruf nisabı haline geçmiş olur.

Nisa suresinin son âyetleri Allah tarafından buyrulan miras taksiminin doğru olduğunu, «babalarınızdan, analarınızdan, kar-

¹² Nisa suresi, âyet : 10.

¹³ Nisa suresi, âyet : 10.

¹⁴ Nisa suresi, âyet : 10.

¹⁵ Makulü de elbet budur. Çünkü vasiyette murisin musaleyhe borcu gibidir.

¹⁶ Kadı kelimesi yanlış, galattır. Aslı, icrayı kaza eden, icrai adalet eden memur demek olan (kaazi) dir. Keza kayın peder, kayın birader ilh. de galattır. Aslı baba yerine geçen demek olan «kaim peder» kardeş yerine geçen demek olan «kaim birader»dir.

¹⁷ Teferruat ve islâm miras sistemiyle modern miras sistemleri arasındaki sair farklar için Ankara Hukuk Fakültesi Dergisininin 1980 T. cilt 37 ve 1-4 sayısında yayınlanmış olan yazımıza bakınız.

deşlerinizden hangisinin sizin için hayırlı olduğunu yalnız Allah bilir» mealindeki âyetle teyid olunmaktadır. Bu taksim hükümleri Allah'ın emridir, binnetice müslümanlarca mirasın bu suretle taksimi vazifedir.

Bu vesile ile burada çok ehemmiyetli ve müslümanlarca ve hattâ hukukçular tarafından yanlış anlaşılmakta olan bir noktaya mutlaka temas etmek istiyoruz. Medenî Kanunun miras sistemi Kur'anı Kerim'in miras sisteminden tamamen ayrı olmasına rağmen, müslümanların mirası Kur'andaki taksime göre paylaşmalarına engel değildir. Zira mezkûr kanunun 611 inci maddesi ¹⁸ mirasın taksimi bahsinde mirasçuları muhtar bırakmıştır. Bu maddede yazılı şekilde yapılmış bir mukavele ile mirasçıların kendi aralarında mirası diledikleri gibi taksime haklı oldukları ilân olunmaktadır. Mirasçılar isterlerse mirası kendilerinin arzu ettiği tarzda, dilerlerse, Hamurabi kanununa veya Roma yahut islâm hukuku miras sistemine göre paylaşabilirler. Şu halde istisnasız hepsi taksim mukavelesiyle Kur'andaki paylara göre taksim etmek isterlerse, Türkiye'de bu isteklerine karşı koyacak hiç bir makam yoktur. Aksi hal, Medenî Kanundaki mirasın taksimi mukavelesini kabul etmiş olan maddeyi hiçe saymak olurdu.

Taksim mukavelesinin istisnasız bütün mirasçılar tarafından kabul edilmesi gerekir. Aksi halde mukaveleye iştirak etmeyen mirasçının Mahkemeden Medenî kanuna göre taksim istemeye hakkı olur.

Şurası mühimdir : Mirasçılar Cumhuriyet hâkiminden mirasın Kur'an esaslarına, islâm hukukuna veya Roma veya sair hukuka göre taksim edilmesini isteyemezler. Ancak Cumhuriyet hâkimi, mirasçıların hepsi tarafından usulüne uygun ve muteber şekilde yapılmış olup mirasın Kur'andaki taksim gereğince paylaşılmasından bilâhare çıkacak ihtilâfın hallini reddetmeye mezun olamaz. Aksi hal, Medenî kanunun taksim mukavelesinden doğan ihtilâfların halli zaruretine hâkim tarafından aykırı hareket olur ki, buna imkân yoktur ¹⁹.

¹⁸ İsv. M.K. Md. 634/2; Türk M.K. Md. 611/2.

¹⁹ Bunun neticesi şudur ki, Türk hâkimleri de islâm miras hukukunu iyi bilmek zorundadırlar. Bu gibi ihtilâfların bilirkişilerce hallettirilmesi imkân haricidir. Zira arz edilen ihtilâf sonunda verilecek hüküm mahkemeye mevdu vazifededir. Mamafih hâkimlerin bilirkişilere istişarı mahiyette müracaat etmeleri de düşünülebilir. Ancak bilirkişinin vereceği mütalâa le bağlı değildirler. Bağlı olmamaları, Birikişi raporuna rağmen re'sen ayrı bir karara varabilmeleri için

7 — Kardeşler.

Kardeşler, murisin anası ile birlikte mirasçı iseler, ana terekenin altıda birini alır. Ölenin erkek ve kız kardeşleri varsa, ana, terekenin altıda birini alır ²⁰.

8 — Hayatta kalan eşin mirası.

A) Ölen zevcenin (karının) çocukları yoksa, koca, hayatta kalan eş olarak terekenin yarısına varis olur. Çocukları varsa, terekenin dörtte birine

B) Koca ölmüş ise, hayatta kalan karı, Nisa suresinin 11 inci âyeti mucibince aşağıdaki gibi mirasçı olur :

- a) Kocanın çocuğu yoksa, hayatta kalan karısı terekenin dörtte birini iktisap eder.
- b) Kocanın çocukları varsa hayatta kalan karısı çocuklarla ıktima ederek mirasçıdır. Bu halde terekenin sekizde birini alır.

Bu taksim de safi tereke üzerinden, yani borçlar ödenip vasiyet tenfiz olunduktan sonra kalan tereke üzerinden yapılır. Bir misal vereceğiz : Murisin iki çocuğu, 9000 lira terekese bulunsa, 6000 liralık vasiyet yapmış olsa ve borçları 5000 lira tutsa. Muris ancak 9000 liranın üçte biri olan 3000 lirayı vasiyet edebileceğinden, mahkeme 5000 lira yerine lehine vasiyet yapılana ancak 3000 lira verir, bakiyeden 5000 liralık borcu öder, safi tereke bu hesaba göre 1000 liradan ibaret olur. Bunun sekizde birini ana, diğer kısmını çocuklar alır. Çocukların hepsi erkek çocuk ise, bu bakiye aralarında müsavat üzere taksim olunur. Kız çocuk da varsa ikili birli taksim esasına göre taksim yapılır. Çocukların hepsi kız ise bakiye bunlar arasında müsavat üzere taksim edilir. Kız evlât bir tane ise, bakiyenin üçte ikisini alabilir.

Borçlar, müruruzaman haddi içinde talep edilmediği takdirde mirasçılar müruruzaman def'inde bulunurlarsa, borca tekabül eden tereke cüz'ü de mirasçılar arasında taksim edilir ²¹.

İslâm hukukunu ve özellikle İslâm miras sistemini hakkiyle öğrenmiş olmaları gerekir. Bunun içindir ki, her zaman tekrar ettiğimiz bir hususu burada tekrarlamakta fayda görürüz : Türk Hukuk Fakültelerinde İslâm Hukukuna en azından Roma Hukuku kadar ehemmiyet verilmelidir. Hukuk tarihi içinde kısaca kaydedilip geçilen pasajlarla İslâm Hukukunu öğretmeye imkân yoktur.

²⁰ Nisa suresi, âyet : 3.

²¹ İslâm ahlâkında borç borçtur, müruruzaman borcun aslını yok etmez, o halde mirasçıların müruruzaman def'inde bulunmaları ahlâken doğru olmaz, müteveffanın borçlarını eda etmeleri gerekir.

Hayatta kalan kadın birden fazla ²² ise, mücerret eş payı müteaddit kadınlar arasında müsavat üzere taksim olunur.

9 — Kelâle mirasçılığı.

Nisa suresinin 12 inci âyetinde bu mirastan şu suretle bahsedilmektedir : Bir erkek veya bir kadın babası ve çocuğu bulunmadığı halde yani (kelâle olarak) vefat ederse mirası şöyle taksim olunur :

a) Müteveffanın ana bir erkek veya ana bir kız kardeşi varsa bunların her birine terekenin altıda biri verilir.

b) Bu kardeşler birden fazla iseler kız ve erkek kardeş farkı nazara alınmaksızın terekenin üçte birinde müsavat üzere hisse alırlar. Bakiye, feraiz ilmi hükümleri dairesinde ²³ sair akrabaya, mirasçı olacak başka akraba yoksa, Beytümale (Devlete) intikal eder.

Cenabı Hak Nisa suresinin 13 üncü âyetinde Allah'ın bu miras sisteminin ilâhi ve kutsi olduğunu ve uyulması icabettiğini ifade buyurmaktadır. Bu âyetin kutsiyeti karşısında mirasçıların hepsi kabul etmiş olsalar bile bizce Kur'andaki taksimden başka türlü taksim yapmak doğru olmaz. Zira böyle bir taksim Cenabı Hakkın taksimini beğenmemek gibi bir manaya gelir. Her ne kadar miras hakkı doğduktan yani muris vefat edip mirasçılar terekede hak sahibi olduktan sonra haklarında diledikleri şekilde tasarrufa islâm ve Kur'an hukukuna göre de mezu iseler de, taksim mukavelesinin ancak Kur'ana göre hisselerimizi aldık, kabul ettik dedikten sonra yapılması daha doğru olur. Bu söz kâfidir; bilfiil taksim ve hisseleri iktisaba lüzum yoktur. Zira

²² Kur'anı Kerim, dört kadına kadar evlenmeyi müsamaha ile karşılar; lâkin bir âyeti kerime, fazla kadını evli erkeğin kadınlar arasında her bakımdan âdil olmasını emreder. Bunun ise imkânsız olduğunu da ifade buyurarak adaletsizlikten korkanların tek kadınla evlenmelerinde hayır olduğunu beyan eder. Şu halde 15 âsir evvel Kur'anı Kerim, insanlara monogamik sistemi tavsiye buyurmuştur. Fazla kadını evlenme müsamaha istisnâ haller içindir. Beşer neden erkeğin çok kadını evlenmesine müsamaha ediliyormuş diye Kur'andaki bu müsamahaya itiraz eder. Beşeri kanunla ilâhi kanun aynı olamaz. Aksi halde ilâhi ve beşeri hukuk ayrımı yapılamazdı. Kul, Allah'ın iradesiyle ihdas edilmiş olan müesseseleri tenkide kalkarsa, bu, iman esaslarıyla bağdaşıcı olmaz. Beşeri teşri organlarından çıkan kanunlarda da bir takım yanlış ve tezatlar vardır. Bunlara bu yanlış ve tezatlarla rağmen insanların uyması mecburidir.

²³ Bu hususta : Ali Himmet Berki merhumun «Miras ve Tatbikat, Ankara, 1968, üçüncü Baskı» adlı eserine bakınız.

evvelâ Kur'anın taksimine göre miras paylarını bilfiil iktisap etmek sonra mukaveledeki taksim esaslarına göre tekrar iktisap muamelesi fuzulî olurdu.

Ş. 2 — Kur'anda ölüme bağlı tasarruf.

Ölüme bağlı tasarruf hukuku, vasiyet, miras mukavelesi ve tasarruf nişabı ve bunlara müteferri veraset kaideleri demektir. Bütün bunlar Kur'anı Kerim'de mevcuttur. Ancak teferruatı Cenabı Hak beşerî iradeye terk etmiştir.

I — Tasarruf nisabı :

Tasarruf nisabı terekenin daima üçte biridir ²⁴. Mirasçılardan payları ne olursa olsun bu nisap her zaman sabittir, değişmez ²⁵. Tasarruf nisabının terekenin üçte biri olduğuna dair olan Bakara suresinin 180 inci âyetinin Nisa suresindeki mirasla ilgili hükümler muvacehesinde mensuh olduğundan bahsedilir ise de âyeti kerimenin tasarruf nisabıyla alakalı hükmü neshedilmiş sayılamaz. Binaenaleyh Kur'an tercümelerinde keyfiyetin bu suretle beyanı gerekirdi. Hiç bir tercüme bunu yapmamakta, âyeti kerimenin güya tamamı mensuh imiş gibi meal verilmektedir, ki, bu hatanın mutlaka tashihi gerekir. Çok zannediyoruz ki, Cenabı Peygamberin tasarruf nisabı için «terekenin üçte biri yeter de artar bile» mealindeki hadisi şerifinin mesnedi de Bakara suresinin 180 inci âyetinin tasarruf nisabı bahsinde mensuh olmadığına dayanmaktadır. «Varise vasiyet yoktur» şeklinde ifade buyrulan Hadisi şerifin maksadı, mirasçılar arasında adaletsizliğe yol açılmasına engel olmak içindir. Bilhassa kanunî payları aynı, müsavi olan fûrua ve birden ziyade kadına vasiyet caiz olmaz. Çünkü çocuklar ve birden fazla kadınlar arasında tam bir adalet, Cenabı Hakkın buyrğudur. Muris, çocuklarından veya karılarından birine kanunî pay sahibi oldukları halde tasarruf nisabının tamamını veya bir kısmını vasiyet etse, lehine vasiyet yapmamış olduğu çocuk veya karıları aleyhine eşitlik ve adaleti yok etmiş olur. Bu sebeple hisseleri müsavi olan mirasçılara vasiyet yapılamayacağından, kaydedilen Hadis mucibince, şüphe edilemez. Yoksa Bakara suresinin 180 inci âyeti kerimesi mucibince bir evlât ana ve babasına tasarruf nisabı üzerinden vasiyet yapmak hakkına bizce yine mezundur. Ana babanın çocukları

²⁴ Bakara suresi, âyet : 180. Bir hadisi şerif de keyfiyeti tekrar etmektedir.

²⁵ Beşerî miras sistemlerinde ise mahfuz hisselerine göre daima değişir. İsv. M.K. Md. 471, Türk M.K. Md. 453.

için çektikleri göğüslenmez çileler hesaba katılacak olursa, bu suretle hükmetmekte isabet olamayacağına kolay kolay hükmedilemez. Kaldı ki, ana babaya tasarruf nisabından vasiyet yapmakla, muris sair mirasçılardan hiç birinin kanunî paylarını ihlâl etmiş olmaz ve binnetice kitabı Şerifteki miras paylarına saygısızlıkta da bulunmuş sayılamaz. Bu mülâhazalarla biz Bakara suresinin kaydedilen âyeti kerimesinin tamamının dahi mensuh olabileceği kanaatini gütmeye meyyal değiliz ²⁶.

Üzerine daha uzun izahat ve misal verilebilecek bu meselede burada bu kadar kayıtlarla yetiniyoruz ²⁷.

II — Vasiyette muayyen bir şekil yoktur.

Ölüm tehlikesi olsun olmasın bir kimse şifahi vasiyet yapabilir. Ancak bunun için iki şahit şarttır. Şahit mecburiyeti ²⁸ vasiyet hakkında çıkabilecek ihtilâfı önlemek içindir. Şahit mecburiyetini modern miras sistemleri de kabul etmiş bulunmaktadır ²⁹.

²⁶ Esasen mensuh ve gayrimensuh âyet meselesi ihtilâfıdır. Bazıları hiç bir âyetin mensuh olamayacağı fikrindedirler. Kur'anı Kerim'deki «Biz bir âyeti neshe dersek onun yerine benzerini veya daha alâsını getiririz» mealindeki âyeti celilesi karşısında, biz mensuh âyet bulunmadığı fikrini savunanlara iltihakda daha çok isabet olduğu kanaatindeyiz. Mensuh âyet vardır diyenler, içki ile ilgili iki âyetten evvelkini, yani «içkili iken ne okuduğunuzu bilmez hale geldiğiniz zaman namaza durmayınız» mealindeki âyetin, içkiyi tamamen men eden âyetle mensuh olduğu kanaatindedirler. Biz bu kanaate iştirak etmeyiz. Zira içki yasağına uyamamış bir kimse serhoşlaşacak hale gelip namaza dursa, edebe muhaliftir, bu halde namaza durmakla günahını katmerlemiş olur. Keza faiz haramdır; hele fahiş faiz çok şiddetli ceza ile haram edilmiştir : Bakara suresi, âyet : 130 - 275 - 276. (O kat kat faiz yiyenler yok mu? Onları biz mezarlarından şeytan çarpmış gibi çıkaracağız). Şu halde, faiz haramına uymamış kimse, üstelik yürek yakıcı faizle fertleri ve halkı ezse harama saygısızlık cezasının katmerlisini bu âyeti celile ile yüklenecek ve çekecektir. Buna itiraz vaki olacağını zannetmeyiz. O halde kat kat, yani fahiş faizden bahseden âyeti kerimenin mensuh olduğu nasıl ileri sürülebilir?

²⁷ Kaydedilecek cihet şudur : Kendilerine vasiyet yapılmamış olan mirasçıların istisnasız hepsi vasiyeti kabul ederlerse, varise vasiyet yasağı da sâkit olur. Muris, iki veya ziyade evlâdından birine terekenin üçte birinin tamamını, yani tasarruf nisabının hepsini vasiyet etse, diğer kardeşler bu vasiyeti kabul etse, yani «varise vasiyet yoktur» mealindeki hadisi dermeyan etmeseler, bu vasiyet muteber olur. Ali Himmet Berki merhumun «Miras ve Tatbikat» adlı olup 1968 yılı Üçüncü tab'ı eserinin, 101 - 106 mncı sahifesine bakınız. Müteaddit varislerden yalnız bir tanesinin yukardaki def'ide bulunması ile vasiyet muteber olmaz. Hepsinin ittifakı şarttır.

²⁸ Mâide suresi, âyet : 106 - 108. Gayrimüslim de şahit olabilir.

²⁹ İsv. M.K. Md. 499 - 501, Türk M.K. Md. 479, 486/2.

Ölüm tehlikesi bulunmadığı takdirde vasiyeti Bakara suresinin 283 üncü âyetlerindeki ³⁰ yazılı şekilde ve iki şahitle takviye suretiyle yapmak Cenabı Hakkın insanlara tedbir ve teyakkuz tavsiye eden iradesine çok muvafık düşer.

3. Vasiyeti ketmedenler, medlulü hakkında yalan beyanda bulunanlar veya sair şekilde değiştirenler hakkında Bakara suresinin iki âyeti ³¹ bu hususa daırdır. Vasiyetin ketmi ve değiştirilmesi bahsinde modern beşeri miras sistemleri de aynı yasağı benimsemişlerdir.

III — Mansup mirasçılık.

Murisin iradesiyle tayin edilen mirasçıya mansup mirasçı denir. Bugünkü miras sistemlerinde iki şekilde olur : Vasiyet, miras mukavelesi ^{31/1}. Vasiyetle olanı, vasiyetçi ölünceye kadar vasiyetinden her zaman cayabileceğinden teminatlı sayılmaz. Bu itibarla mansup mirasçılığı garantilemek için miras mukavelesi ile mirasçı nasbı cihetine gidilir.

Müslümanlar daha ziyade muayyen mal vasiyetine önem vermişlerdir. Bunun sebebi ikidir : Her şeyden evvel mirasçıları Kur'anı Kerim tayin buyurmuştur. Ve Kur'andaki esaslara göre Fıkıh miras sistemi kimlerin mirasçı olabileceğini tespit etmiştir. Küllî ve genel irade ile tayin ve tespit edilen mirasçılar arasına ferdî, yani murisin iradesi ile başka bir mirasçı dahil etmek, kanun yapmak sanatına uygun düşmez. İkinci sebep, mansup mirasçı da tereke borçlarından aynen sair mirasçılar gibi mes'ul olacağından, bu yol ile musaleyhe yapılan teberru hakikati halde teberru sayılmayabilir, yani murisin musaleyhe yapmak istediği ölümüne bağlı teberru gayesine erişmeyebilir. Halbuki muayyen mal vasiyeti lehdarı tereke borçlarından mes'ul olmadığından ve hatta borçlar ödendikten sonra mirasçılara taksim icra olunmadan musabihi iktisaba haklı bulunduğundan, murisin teberru arzusu hakkıyla tahakkuk eder. Kur'anı Kerimde, ilgili âyetleri beyan edilerek görüldüğü üzere, mirasçıların

³⁰ Bu âyeti celile borçlanma için ise de, vasiyet de ölümüne bağlı teberru ile mirasçıları borçlandırmaktan ibaret olduğundan kıyas yoluyla vasiyetlere de tatbik edilebilir. Esasen mezkûr âyeti kerimeye uyularak yapılan vasiyet veya sair ölümüne bağlı tasarruf daha emin ve itiraza ve ihtilâfa kolay kolay mahal vermeyen bir vasiyet olur. Zira âyeti celiledeki uzunca hüküm aynen bugünkü Noterlik muamelesini aksettirmektedir.

³¹ Bakara suresi, âyet : 182, 183.

^{31/1} İsv. M.K. Md. 492. Türk M.K. Md. 512.

paylarının ancak borçlar ve murisin yaptığı vasiyet yerine getirildikten sonra alabilecekleri açıkça yazılıdır. Binnetice muayyen mal vasiyeti lehdarı borçlardan mes'ul olmaz. Bu itibarla murisin vasiyet iradesi boşa çıkmaz. Halbuki mansup mirasçılıkta mansup mirasçı aynen kanunî mirasçılar gibi borçlardan mesul olduğundan ³² bu mesuliyet dolayısıyla ya eline hiç bir şey geçmez veya murisin arzusu hilâfına pek az bir meblâğ geçer. İşte bunun için Kur'anı Kerim ve binnetice islâm hukukunda muayyen mal vasiyetine ehemmiyet verilmiş, mansup mirasçılık tabikatta görülmemiştir. Bununla beraber ne Kur'anı Kerim'de ne Hadislerde mirasçı nasbını men eden zımnî bir hüküm dahî yoktur. Aksine, ilerde görüleceği üzere, miras mukavelesiye murisin terekesinden hisse alınabilir. Ancak bu mukavele, tasarruf nisabı olan terekenin üçte birinde veya cüzünde yapılabilir. Bugün ise terekenin tamamında da yapılır. Hatta kanunî mahfuz hisseli mirasçı bulunsa bile terekenin tamamı mirasçı nasbı suretiyle başkalarına intikal edebilir. Mahfuz hisseli mirasçılar tenkis davası açmadıkları takdirde bütün tereke mansup mirasçının olur, mahfuz hisseli kanunî mirasçılar hiç bir şey alamazlar ³³.

Kur'anı Kerim ahde vefaya, yapılan akitlere riayete çok büyük önem verdiğiinden bu önemi miras hukukunda da ifade buyurmakta ve hatırlatmaktadır. Nisa suresinin 33 üncü âyeti celilesi buna dairdir. Bu âyeti kerime mealen şöyledir : «Bir de el ele verip sözleşme yaptığınız kimselere de hisselerini verin, Allah her şeye şahittir...».

Bu âyeti celileden çıkarılacak olan şudur : Muris, mirasçı olmayan kimselerle kendisine vasiyet yapacağına dair söz vermiş veya onu tasarruf nisabını aşmamak üzere terekesinde mirasçı nasb eyleyeceği hususunda vaadde bulunmuşsa, o sözleşmeler gereğince hâkim terekeden evvelâ murisin borçlarını, bilâhare gerek tek taraflı vasiyetle, gerek sözleşmeli vasiyetle musalyh haline gelmiş olanların hakkını verecektir.

³² İslâm hukukunda mirasçılar tereke borçlarından ancak mirasta ellerine geçen miktarla mes'ul olurlar. Namahdut ve müteselsil mesuliyet yoktur.

³³ Çünkü bugünkü miras sisteminde asıl olan kanunî mirasçılık değil, ölüme bağlı tasarruftan ibarettir. Bu hususta «Eski ve yeni miras sistemleri arasındaki farklar» adlı makalemize bakınız. Ank. Hukuk Fk. Dergisi 1980, cilt 38, sayı: 1-4, sah. 223 - 224.

Meselâ bir kimse evlâtlık edinse ³⁴ evlâthına tasarruf nisabını veya bunun bir cüz'ünü ³⁵ vermek hususunda söz vermişse bu söze uymak yahut başka biriyle bu yolda bir mukavele yapmış ise, bu mukavelenin icabı olarak terekeden tasarruf nisabı hududunda hisse verilmesi Nisa suresinin 33 üncü âyetindeki emir veçhile şarttır. Allah böyle sözleşmelere şahittir, gereğinin yapılmaması günah işlemektir.

Muhacir ve Ensarın yekdiğerine vasiyet ederek mirasta birbirlerine yardım edecekleri hakkındaki Enfal suresinin 72 - 75 inci âyeti kerimeleri de bizce hicret devrine aidiyetle kalmaz, bugün dahi müslümanlar zulüm görüp bir müslüman ülkeye hicret etseler, mezkûr âyeti celile veçhile hicret edilen yerdeki müslümanların veya hicret edip de tereke bırakabilecek iyi vaziyette olan muhacirlerin hicret ettikleri yerdeki müslümanlardan icabedenlere vasiyetle yardım etmeleri gerekir. Binaenaleyh o âyeti celileleri hükmü kalkmış âyeti kerime olarak vasıflandırmak görüşümüze ve verdiğimiz misale aykırıdır. Aynı surenin 75 inci âyetinde muhacirlerden hicret ettikleri yerdeki müslümanların yakın akrabası olanların da Kur'anı Kerim'deki esaslar dahilinde ve fıkıh çerçevesinde kanunî mirasçılık haklarının mevcudiyeti teyid olunmaktadır.

Bunlar, üzerinde daha uzun boylu durulabilecek enteresan bahislerdir. Biz burada ancak prensipleri aksettirmekle yetinmekteyiz.

10 — Kadınlara zorla mirasçı olunamaz.

İslâmdan evvel, yani cahiliyet devrinde zorba kocalar, karılarına ana veya babalarından yahut sair mürislerinden kalan mirası vermezler, kendileri alırlardı. Bu hale bugün bile tesadüf

³⁴ Tebennî başka, akdi evlât edinme başka şeydir. Tebennî ile bir kimse tebennide bulunanın nüfusuna onun kendi öz fûruu imiş gibi kaydedilir. Bnnetice, tebennî ile fûru haline gelmiş olan bu şahıs tebennide bulunanın meşru fûruu gibi miras hissesi alır. Akdi evlât edinmeyi Kur'anı Kerim şu iki şartla reddetmez : Evlâtlık evlât edinmenin soyadını değil, kendi babasının soyadını muhafaza eder ve edinene kanunî mirasçı olmaz, zira Kur'anı Kerim'de kimlerin mirasçı olacağı tespit edilmiştir, Kur'anı Kerim'deki «çocuk» tabirine yalnız hukuki fûru dahilidir, izafi fûruluk bu mefhuma dahil edilemez. Lâkin evlât edinen veya evlâtlık yekdiğerine tasarruf nisabı dahilinde vasiyette bulunabilirler.

³⁵ Terekenin tamamını veya cüz'ünü vasiyet, mirasçı nasbıdır. Lâkin terekeden veya tasarruf nisabından bilfarz 1000 lira veya bir ev verilsin şeklindeki vasiyet, muayyen mal vasiyetidir.

olunabilir. Nisa sûresinin 19 uncu âyeti Allah'ın asla tasvib buyuramayacağı bu hali men etmektedir. Kadın kocasının velâyeti altında olmadığı gibi vesayeti altında da değildir. Binaenaleyh kocasına vekâlet vermiş olmadıkça kocası onun namı hesabına hiç bir temlikî ve iktisabî tasarruflarda bulunamaz. Kadın eve bakmakla mükellef olan, yani evin dahili işlerini görmekle, çocuklarını yetiştirip eğitmekle görevli muhterem bir kuldur. Analık da esasen bundan ibarettir. Yoksa yalnız çocuk doğurmak değildir. Koca, evin müdürü,³⁶ reisi. olduğu cihetle, karı, onun meşru arzuları hilâfına hareket etmeyecek, itaatkâr olacaktır. Kur'anı Kerim, «Eyi kadınlar kocalarına saygılı olanlardır» mealinde âyeti celile ihtiva etmektedir.³⁷ Kocada, evin, âilenin müdiriylim, reisiyim diye karısına diktatörlük edemez. Bu ciheti de Kur'anı Kerim «sizin karılarınızın üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır» mealindeki âyeti kerime³⁸ ile ne kadar açık ifade buyurmaktadır. Hülâsa koca, zor kuvvetiyle, âmirlik taslayarak karısının hiç bir malını ve bu arada mirasını gasba yeltenemez. Görülüyor ki bu hususda da keyfiyet aynen bu günkü hukukdaki gibidir. Alman ve İsveç Medenî Kanunları gibi bazı kanunlar son zamanlarda âileyi reissiz bırakan, başka tâbirle karyı da kocayı da reis gibi telakki eden hükümler koymuş iseler de, bu reformist hareketlerin doğruluğu iddia edilemez. Sebebini burada kısaca işaretlemek gerekir: Reissiz, ihtilâflı meselelerde tek söz sahibi olan bir mercie sahip olmayan hiç bir teşekkül düşünülemez. Aksi halde o teşekkülün ihtilâfları kat'i şekilde halledilemez. Alman Medenî Kanunu, taraflara yalnız aralarında anlaşmazlık çıkınca bunu dostane hal yoluna gitmelerini tavsiye ile yetinmiş, mahkemeye müracaatı dahi kabul etmemiştir. Şu halde âilenin ihtilâfları ilelebet sürüp âileyi tedirgin etmeye devamını edecektir?. Kadın erkek arasında mutlak müsavat tesis edeceğim diye bu gibi mahzurları hoş görmek kanun yapmak sanatı ile bağdaşıcı olamaz. Kaldı ki bu maksadla değiştirilmiş olan Alman Medenî Kanunu, maksada ulaşmış da sayılamaz; yani evli kadınla evli erkek arasında mutlak bir eşitlik kuramamıştır. Çünkü Alman Medenî Kanununda soy adı bahsinde mevcut bir

³⁶ Kocanın evin reisi, müdürü olması esasını bugünkü beşeri medenî kanunlar da aynen kabullenerek tatbik etmektedirler. İsv. M.K. Md. 160/1; 162. Türk M.K. Md. 152/1; 154.

³⁷ Nisa suresi, âyet : 33.

³⁸ Bakara suresi, âyet : 228.

madde hükmü âile adının tesbiti hususunda karı koca arasında mukavele yokluğunda karının kocasının soy adını taşıyacağı sarahatle yazılıdır.

Hülâsa hangi yönden bakılacak olursa bakılsın fitretin eşit yaratmamış olduğu kadınla erkeği insan iradesi eşit ilân etse, yine tam eşitlik kurulamaz³⁹. Bu gayretler hukuki olmaktan ziyade reformcu siyaset taktiğidir.

12 — Müruruzaman.

Mirasçılık sıfatının tahakkuku hakkında zamanaşımı yoktur. Bir kimsenin mirasçılığı murisin vefatından bilfarz 100 sene sonra tahakkuk etse, bu kimsenin miras payını istemek hakkı sabit olur. Ancak bu sübut anından itibaren muayyen bir müddet içinde içtihadî olarak 15 yıllık sultanî müruruzaman kabul edilmiştir. Mirasçılığı sabit olan kimse, mirasın da açıldığına muttali olduğu andan itibaren bu müddet içinde miras davasını açmakla mükellef olur⁴⁰.

Kur'anı Kerim ve Hadislerde hiç bir hak iddiası müruruza-manla kısıtlanmış değildir. Üzerinden zaman geçmekle hak sâkit olamayacağından İslâm hukukunun bu iki kutsi ve aslî kaynağında müruruzaman bulunamaz. Mamafih, aynı kaynaklarda müruruzamanı red eden sarîh veya zımnî bir kayıt da bulunmadığından, mahkemelerin yükünü artırmamak için⁴¹ bu müessesese içtihadla kabul edilmiştir. Bütün beşerî hukuk sistemlerinde müşterek bir müessesedir; ancak müruruzaman müddetlerinde farklar vardır. Üzerinden zaman geçmekle hak sâkit olmayacağından, borçluların müruruzaman def'inde bulunarak edadan kurtulma yoluna gitmeleri de ilâhî adalete ve kâmil beşerî ahlâ-

³⁹ Örfen ve yaradılışı itibariyle âile reisi erkek olarak kabul edilmiş ve bu örfen kanun koyucular riayet ederek, erkeğin âile reisliğinde ittifak etmişlerdir. Esasen İsviçre ve sair medenî kanunlardaki «eve kadın bakar» şeklindeki hüküm karşısında da başka türlü hükmedilemezdi, başka türlü düşünmek, karıya âile reisliği yetkisi de vererek onun esasen ağır yükünü ağırlaştırarak ona karşı adaletsizlik, bir nevi zulüm teşkil ederdi.

⁴⁰ İslâm hukukunda miras sebebiyle istihkak davası terimi yoktur, miras davası tabiri caridir. Ali Himmət Berkî, *Miras ve Tatbikat*, Ankara, 1968 Üçüncü Baskı Sah. 342.

⁴¹ Müruruzaman kabulü bahsinde delillerin kaybolması galip gelemez. Çünkü 100 senelik alacak senedi olsa bile bugünkü hukukta da müruruzaman def'i yine kabul edilmiş bulunmaktadır. Demek ki, müruruzaman müessesesini kabule sevk eden şey, zamanla davaların çoğalıp mahkemelerin yüklerinin ağırlaşmasına engel olmaktır, Sükut hak müddetinin kabulü de bu sebebe dayanır.

ka uygun düşmez. Lâkin bazen beşeri içtihat haddizatında ah-lâka aykırı olan hususları meşrulaştırmaktadır.

Bizce suiniyetli mirasçı veya terekeye veya bir kısmına el koymuş olan sair suiniyetli üçüncü şahıslara karşı açılacak mi-ras davalarında müruruzamanı kabul etmemek, suiniyetin hi-maye edilmeyeceği kaidesiyle tam uygunluk arz ederdi. Bugünkü medenî kanunlarda bu mülâhaza yer almış, fakat müruruzaman kaldırılmamış, müddeti, suiniyetli olan müktesiplere karşı 30 yıla kadar uzatılmıştır ⁴².

İkinci Kısım

Mirasla İlgili Tatbikî Haller

incelemeye tatbikî mahiyet vermek, az da olsa şimdije ka-dar neşredilmiş olan verasetle ilgili eserler yanında yardım edici küçük bir rehber sunmak maksadiyle, bu kısımda verasette en çok cari olabilen haller nazara alınarak tatbikî misaller vermek su-retiyle, mirasçıların hisseleri gösterilecektir. Gerçekten Kur'anı Kerim'deki paylar ve taksim kaideleri yalnız ölenin çocukları, ana babası veya kardeşleri yahut hayatta kalan eş ilh arasında mev-zuubahis olmaz. Aynı zamanda müteaddit mirasçılar taksime iş-tirak edebilirler. Bilfarz murisin dedesi, ninesi veya bunların fü-ruu da verasete iştirak edecek durumda olabilirler. İşte bu tatbi-kî kısımda bu haller nazara alınarak çeşitli taksimlerden bahso-lunacaktır.

Ş. I — Furu :

Bir kimse ölüp iki erkek çocuk bıraksa, tereke 1000 lira olsa, murisin bir de 300 liraklık vasiyeti mevcut bulunsa; murisin borç olmasa, taksim şöyle olur : Evvelâ musaleyhe 300 lira verilir, ba-kiye 700 lira iki erkek çocuk arasında müsavat üzere taksim edi-lerek her biri 350 lira iktisap eder. Hâkim, vasiyeti tenkis ederek tenfiz edemez. Zira verilen misalde vasiyet tasarruf nisabı olan terekenin üçte birini tecavüz etmemekte, hattâ üçte birden az-dır.

II — Bir kimse iki oğul ile 1000 lira bırakıyor, oğullar-dan biri kendisinden evvel ölüp iki erkek çocuk ve iki kız bırak-mıştır. Murisin bu torunlarına terekeden hiç bir şey verilmez; başka mirasçı yoksa ki, misalde öyledir, bütün tereke, yani 1000

⁴² İsv. M.K. Md. 600; Türk M.K. Md. 579.

lira hayatta kalan oğula verilir. Çünkü bugünkü miras sisteminin aksine, islâm hukuukunda halefiyet kabul edilmemiştir. Bunun hukukî sebebi için Ankara Hukuk Fakültesi Dergisinin cilt ve sayısının sahiyesine bakılabilir.

Fakat murisin bütün çocukları kendisinden evvel vefat etse, torunlarının hepsi müsavat üzere ona halef, mirasçı olurlar. Murisin kendisinden evvel vefat etmiş olan bir oğlundan dört erkek torun, ve keza evvel ölen ikinci oğlundan 10 torun kalsa, tereke 1000 lira olsa, bu meblâğ on dörde taksim edilir ve harici kismet her bir torunun hissesini teşkil eder.

III — Bir kimse vefat edip bir evlâtlık ve Tebenni suretiyle meşru çocuğu haline gelen bir şahsı bıraksa, tereke 1000 lira olsa, evlâtlık yani mukaveleyle evlât edinilen kimse, kanunen mirasçı olamayacağından, başka mirasçı yoksa, 1000 lira tebenni suretiyle öz evlât haline gelmiş olan şahsa intikal eder ⁴³. Zira tebenni ile evlâtlık değil, hakiki evlât, usul fûru rabitası teessüs eder. Binnetice bu suretle evlât olan, murisin hakiki fûruuna eşit hisse alır ve mirasta onun faydalanacağı veraset esaslarından faydalanır. Binnetice, murisin bir de kız çocuğu olsa idi tereke aralarında ikili birli taksim esasınca taksim olunurdu.

Ş. 2 — Ana ile fûruun birlikte mirasçılığı.

I — Ana ile fûruun içtimaı.

Bir kimse vefat edip anasını ve iki oğlunu ve 1200 liralık tereke bıraksa, ana terekenin 1/6 olan 200 liraya, iki oğul da bakiyeye (geri kalan tereke kısmına) müsavat üzere mirasçı olur. Bunlardan biri kız çocuğu olsa idi aralarında ikili birli taksim esası uygulanır idi.

Süt anne ve üvey anne mirasçı olmaz. Lâkin bunlara tasarruf nisabında tamamen veya kısmen vasiyette bulunmak münasip olur. Mamafih, bir mecburiyet yoktur, murisin arzusuna terk edilmiştir.

Ana, mirasta müstakil ise terekenin üçte birini alır, hiç bir mirasçı yoksa bütün terekeye varis olur. Yani 1200 lira ona ait olur.

⁴³ Tebenni yoluyla evlât haline gelmiş olan kimsenin hakiki ana babası miras açıldıktan sonra belli, daha doğrusu hükmen sabit olsa, tebenni sâkit olur.

III — Ana ile murisin kardeşlerinin birlikte mirasçılığı :

Müteveffanın ana babası bir, yahut ana veya baba bir kardeşleriyle bulunan, ana, terekeden altıda bir alır.

Bir kimse ölüp, anasını, ana baba bir kardeşini ve ana bir kardeşini bıraksa, tereke 1200 lira olsa, anaya bunun altıda biri olan 200 lira verilir. Baki, başka mirasçı yoksa sözü edilen kardeşler arasında müsavat üzere taksim edilir; yani ana baba bir kardeş hisseleri ile baba veya ana bir kardeş hisseleri arasında fark olmaz.

Ana mirasda yalnız ise, yani ondan başka mirasçı yoksa, terekenin tamamına sahip olur ⁴⁴.

Müteveffanın anası hayatta iken nineler, veya babası hayatta iken baba tarafından nineler de vâris olmazlar.

Ş. 3 — Baba :

A — Mürisin, yani müteveffa oğul veya kızının oğlu veya oğlu oğlunun oğlu ilh. ile içtima ederse, terekenin altıda birini iktisab eder.

B — Müteveffanın kız çocuğu veya erkek oğul veya torunlarının kızı ile birlikte bulunursa, terekenin altıda biri ile bakiyi alır.

C — Yukardaki sair mirasçılardan hiç biri bulunmadığı takdirde, baba asabe olur ve terekenin dörtde birine sahip olur.

Misaller bu esaslara göre verilir. Hiç mirasçı bulunmadığı takdirde terekenin tamamına sahiptir ^{44/1}.

Babanın babası yani, baba cihetinden dede de aynen yukardaki üç esas dairesinde baba gibi mirasçısıdır.

Ş. 4 — Koca.

Mürisin oğlu veya kızı veya oğul tarafından erkek torun (bu kız veya erkek olabilir) birlikte mirasçı olan koca, terekenin dörtde birine sahiptir.

Sâir mirasçılarla bulunur ise, koca, terekenin yarısına tevârüs eder.

⁴⁴ Bu hususta fakihler arasında bazı ihtilâfların mevcudiyeti de kaydedilmelidir: Ali Himmet Berki, a.g.e, sah. 35 - 36'ya bakınız.

^{44/1} Sair haller için: Ali Himmet Berki, a.g.e., sah. 35 - 36.

Misaller de bu esasa göre verilir. Ancak sair mirascılarda olmayan bir istisna kaydedilmelidir : Bir kadın ölüp yalnız kocası kalsa, başka hiç bir mirascı olmasa, koca, terekinin tamamını almayıp, müstakil kaldığı haldeki hissesini alarak, bakiye Hazineye, yani Devlete intikal eder. Şu hale göre terekenin yarısını iktisap eder, diğer yarısı Devlete âit olur ⁴⁵.

Bir kaç misalle kocanın mirascılığına tatbiki mahiyet verelim:

Bir kadın ölüp, kocası ve oğlunu ve bin lira tereke bırakmış olsa, bunun dörtde biri olan 250 lira kocaya, 750 lirası da mûrisin oğluna âit olur.

Bir kadın ölüp, kocası ve erkek torunu ve bin lira tereke kalsa, taksim aynıdır.

Bir kadın, kocası ve babasını mirascı bıraksa, tereke 1000 liradan ibaret bulunsa, koca terekenin yarısını, baba da diğer yarısını alır.

Bir kadın ölüp, kocası ve kızının kızı mirascı olarak kalsa tereke 1000 lira olsa, taksim aynıdır.

Bir kadın ölüp, mirascı olarak yalnız kocasını bıraksa, tereke bir milyon lira olsa, 500 bin lira kocaya, 500 bin lira da Devlete intikal eder.

Verilen misallerin hepsinde terekenin sâfi tereke, yani mûrisinin borçları ve vasiyeti infaz edildikten sonra kalan tereke olduğu malûmdur.

Ş. 5 — Karı.

Hayatda kalan eş, mûrisin karısı ise,

A — Kadın mûrisin oğlu ile kızı, veya erkek veya kız torunu ile birlikte ise, hissesi sekizde birdir. Hayatda kalan karı, bu mirascılarla içtima etmiyorsa hissesi terekenin dörtde biridir. Misaller bu esaslar çerçevesinde verilecektir:

⁴⁵ Bu hal, beşerî kanunlarda yoktur. Kur'anı Kerim, binnetice islâm hukuku benimsemiştir. Çünkü karı koca yekdiğerinin hısımı değildir. Ancak akrabadır. Karı koca arasında en yakınlığı vardır. Kan, sıhrî, izafî, civar hısımlığı gibi hısımlık mevcut olmadığından, hısımların mirascılığında kabul edilmeyen bu hal, koca ve karının mirascılığında kabul edilmiştir. Burada hısım tabirinin akraba ve akraba kelimesinin hısım yerine kullanılmasının hukuken doğru olmayacağını da bilvesile belirtmek isteriz. Her hısım akrabadır, fakat her akraba hısım olmayabilir. Meselâ yenge, enişte, bacanak ilh.. hısım olmadıkları halde, akrabadır.

a : hayatda kalan kadın ve bir oğul bırakarak vefat eden mürisin 8000 lira terekesi olsa, 1000 lira kariya, 7000 lira oğula düşer.

b : hayatda kalan eş ve bir kız ile bir erkek kardeş bırakan mürisin terekesi keza 8000 lira olsa; kadın 1000, kız evlâd 4000 ve erkek kardeş 3000 lira iktisab eder.

c : Hayatda kalan eş mürisin torunu ile içtima etse, terekenin sekizde birini ve torun bakiyi, yani tereke 8000 lira olsa, 7000 lirayı iktisab eder.

d : Hayatda kalan kadın mürisin babası ile birlikte mirascı olsa tereke 8000 liradan ibaret bulunsa karı 2000, mürisin babası 6000 lira alır.

e : Hayatda kalan eşden başka mirascı olmasa, kadın birden fazla ise, terekenin yarısı aralarında müsavat üzere taksim olunur. Kur'an-ı Kerimde monogamik evlenme tavsiye buyrulmakta ise de, Cenabı Hak burada izahı çok uzun sürecek olan sebeplerden dolayı poligamik evlenmeyi müsamaha ile karşılamıştır ⁴⁶.

B — Hayatda kalan eş bir kadından ibaret ise, terekenin dörtde biri buna verilir, dörtde üçü Devlete intikal eder. Gerek kocanın, gerek kadının mirasda müstakil kalması halinde terekenin bir kısmının bu suretle Devlete intikal edeceği kaidesi, içtihadidir. Binnetice üzerinde durulmaya değer :

Müris, sahipsiz kalan tereke kısmını ölüme bağlı tasarrufla, ve mutaden muayyen mal vasiyeti ile başkalarına devredebilir. Her ne kadar Tasarruf nisabı islam hukukunda dâima terekenin üçte biri ise de, bu nisabın dâima böyle sâbit oluşu, müteaddit mirascıların bulunması halinde onların miras payını tecavüz etmemek içindir. Devlet ise, hakiki manasiyle mirascı olmayıp, islâm içtihadına göre de ancak sahipsiz terekeye vaz'ulyed olarak tak-sime gelebileceğinden, hayatda kalan eşin (Koca veya Karı) mirasda müstakil kalarak terekenin sahipsiz hale gelmiş olan kısmının da tasarruf nisabına dahil edilmesi mümkün olur.

Nitekim içtihad, mürisin hiç bir mirascısı bulunmadığı takdirde bütün terekenin tasarruf nisabı addedileceğinde müttetik-tir ⁴⁷. Bu ittifaka katılmamak ve ondan yukardaki neticeyi çıkarmamak elden gelmez.

⁴⁶ Bu hususta Nisa suresinin 127 inci ve Nisa suresinin 3 üncü âyeti kerimelerine bakılmalıdır.

⁴⁷ Ali Himmet Berki, a.g.e., sa. 107.

Şu halde, hayatta kalan eşin mevcudiyeti halinde, başka mirasçı bulunmadığı takdirde terekenin mahlûl kalan kısmının Devlete intikal edeceği, ancak mürisin bu mahlûl tereke kısmını vasiyet konusu yapmamış olduğu hale münhasır olur.

§. 6 — Ana Bir Kardeşler :

Kardeşlerin mirascılığı ile ilgili bazı misaller aşağıdadır:

A) Ana bir kız veya erkek kardeş, bir tek ise, terikenin altında birini alır; birden fazla iseler hepsi arasında terikenin üçte biri müsavât üzere taksim edilir. Kardeşlerin kız olması, burada ikili birli taksimi gerektirmez. Ana bir kız veya erkek kardeşler, mürisin oğlu, kızı veya oğlunun oğlu veya kızıyla, veya miras bırakanın babası yahut dedesiyle birlikte ise, miras alamazlar. Yani bu sayılan mirascıların mevcudiyeti halinde ana bir kız ve erkek kardeşlerin terekeden hisseleri yoktur. Vasiyetle iktisab haklarının mahfuziyeti tabiidir.

B) Yukardaki esaslar dairesinde bazı misaller şunlardır :

a) Bir şahıs ölüp, babasını ve ana bir kız kardeşini mirasçı olarak bırakıyor, terekesi 1000 liradır: kardeş bir şey alamaz.

b) Mürisin kocası ve ana bir iki kız ve iki erkek kardeşi ve 1000 lira terekesi vardır: terekinin üçte birini dört ana bir kardeş eşit olarak taksim ederler. Terekenin diğer kısmı başka hiç mirasçı yoksa kocaya âit olur. Kocaya terekenin yarısı verilip, bakiye Hazineye âit olmaz. Zira Hazinenin terekeden mal iktisabı, ancak hayatta kalan eşin mirasda müstakil olacağı hale münhasır bir fıkıh esasıdır. Halbuki misalde, koca müstakil olmayıp ana bir kardeşlerle içtima etmektedir.

c) Bir şahıs babası, ve iki kardeşi mevcut olarak vefat edip 1000 lira tereke bıraksa, bunun hepsi babaya âit olur, kardeşlere hisse verilmez. Babanın babası ile kardeşlerin içtima halinde de keyfiyet aynıdır.

§. 7 — Mürisin kızı.

Mürisin oğlu bulunmaz, ve kızı diğer vârislerle birlikte mirasa gelirse, terekenin yarısı kızı âittir. Diğer yarısı diğer mirascılara hisselerine göre taksim edilir. Mürisin kızı birden ziyade ise, terekenin üçte ikisi onlara aittir. Mürisin oğlu da mevcutsa, tereke aralarında ikili birli esasınca taksim edilir:

a) Mûrisin babası, bir kızı, 1000 lira terekesi olsa, kıza 500 lira, sair varisler yoksa babaya da 500 lira isabet eder.

b) Mûrisin karısı ve iki kızı, 1000 lira terekesi bulunsa, bunlara terekenin üçte ikisi verilir. Bakiye karının olur; daha başka mirasçı varsa hisselerine göre taksim edilir.

Mûrisin oğlunun kızı (Bintülibin) mirasda çeşitli hallerde bulunur :

a) Mûrisin kızı bulunmayıp oğlunun kızı veya erkek tarafından erkek torununun, oğlunun oğlunun kızı bulunursa, terekenin yarısı buna ait olur. Oğul kızı birden fazla ise, terekenin üçte ikisinde müsavî olarak hissedardırlar. Müteveffanın bir kızı ve bir veya ziyade kız torunu bulunursa (oğul tarafından) bu torunlara terekenin altıda biri düşer. Ölünün iki veya ziyade kızı bulunduğu takdirde torun kızlar terekeden pay alamazlar. Misaller bu esaslara göre verilir:

1) Bir kimse ölüp, oğlunun bir kızı ve kendi kızlarından başka mirascılar varsa, 1000 liralık terekenin yarısı olan 500 lira oğlun kızına verilir, diğer 500 lira sair mirascılara hisselerine göre taksim edilir.

2) Bir kimse oğlunun üç kızını ve erkek evlâdından başka mirasçılar bıraksa, her birine terekenin üçte ikisi müsavî paylarla verilir; bakiye sair mirascılara hisselerine göre dağıtılır.

İçtihadla da meczedilerek kayd edilebilecek sair haller ve misaller Fıkıh kitaplarında yazılıdır. Merhum Ali Himmet Berkinin söz konusu eserinin 39 ve 40 inci sahifelerinde tafsilât vardır.

Ş. 8 — Ana baba bir kız kardeş :

Mûrisin yalnız bir tane ana baba bir kız kardeşi varsa, terekenin yarısına müstahaktır. İki veya ziyade ise üçte iki hissede müsavî pay alırlar. Ana baba bir erkek kardeşle birlikte mirascı iseler ikili birli asabe ⁴⁸ olurlar. Binnetice başka mirasçı yoksa terekenin tamamında bunlar bu suretle mirascı olurlar: başka mirascı varsa, onların hisseleri verildikten sonra geri kalan tereke kısmını yukardaki esaslara göre taksim ederler. Ölenin (mûris) kızı veya kız torunu varsa ana baba bir kız kardeşler bakiye tere-

⁴⁸ Asabe demek, muayyen sehim sahipleri hisselerini aldıktan sonra terekeden artana müstahak olabilen mirasçı demektir. Tafsilat için : Ali Himmet Berki merhumun a.g. eserinin 27 inci sahifesine bakınız.

keyi alırlar. Ana baba bir kız kardeşler, mürisin oğlu, veya oğlunun oğlu ilh ile ve baba yahut büyük baba ile birlikte mirasa gelemezler.

Bu esaslara göre bazı misaller verelim:

a) Bir şahıs vefat edip ana baba bir, bir kız kardeşi ile karısını ve 1000 lira tereke bırakıyor: kız kardeş 500, kadın 250 lira alır, bakiye başka mirascılara hisseleri nisbetinde verilir.

b) Bir kimse vefat edip iki ana baba bir kız kardeşi ile karısı ve 1000 liralık tereke kalsa, kız kardeşler 633 lira küsur kuruşu müsavat üzre paylaşırlar, terekenin diğer cüz'ü karıya kalır. Başka mirascı varsa, karı dörtde bir alır.

c) Müris karısını ve ana baba bir kız kardeşi ile ana baba bir erkek kardeşini ve 1000 lira tereke bıraksa: kardeşler terekenin dörtde üçü olan 750 lirayı ikili birli taksime göre iktisap ederler, karı da 250 lira alır.

Çeşitli ihtimallere göre meseleler değişir.

Ş. 9 — Devletin mirascılığı.

İslâm hukukunda Hazinenin (Beytülmal), Devletin mirascılığı aşağıdaki esaslara tâbidir:

A --- Mürisin hiç bir mirascısı yoksa ve terekesinin tamamını ölüme bağlı tasarrufla başkasına devretmemiş ise, bütün tereke Devlete âittir. Keyfiyet bu günki miras sisteminde de vardır ⁴⁹. Terekenin bir kısmı vasiyet konusu yapılmış, diğeri yapılmamış ise, tasarrufa konu yapılmamış olan kısım Hazineye aittir. Vasiyetler müteber değilse, bütün terike yine Devlete intikal eder. Zira İslâm hukukunda, bu gün olduğu gibi vasiyeti iptal etmek için davâ ikamesine lüzum yoktur. İslâm hukukunda hâkim, kanuna, muteberlik şartlarına ve ahlâka aykırı vasiyetlerin geçersizliğini re'sen nazara alıp tenfiz etmemeye yetkilidir. Bu günki miras sistemimizde ise, ölüme bağlı tasarrufların geçersizliği âşikâr olsa bile hâkimin re'sen nazara almak ve vasiyeti kendiliğinden tenfiz etmemek yetkisi yoktur. Alâkadarların iptal davâsı açmaları şarttır ⁵⁰. Bu davâ mürurzaman haddi içinde açılmadığı takdirde, ahlâka, kanuna ve âdaba aykırı olsa bile vasiye-

⁴⁹ İsv. M.K. Md. 466; Türk M.K. Md. 448.

⁵⁰ İsv. M.K. Md. 519 - 521; Türk M.K. Md. 495 - 501.

tin icrası gerekir. İslâm miras sisteminde böyle bir netice tahakkuk edemez.

B — Mürisin hayatta kalan eşinden başka mirascısı yoksa, Devlet bununla birlikte mirascı olur. Hayatta kalan eş hissesini aldıktan sonra geri kalan terike kısmı Hazineye aittir. Bunların misalleri verilmişti. Hayatta kalan eş kadın ise, Hazine terikenin dörtte üçüne, koca ise, yarısına sahip olur. Tabii bunun için mürisin terekenin bu cüzü için vasiyet yapmamış olması gerekir. Bunun sebebini de belirtmiştik.

Bu günki miras sisteminde Devlet (Hazine) hayatta kalan eşle birlikte mirascı olamaz. Mürisin yalnız hayatta kalan eş bulunsa, tereke 1000 lira olsa, hepsi hayatta kalan eşe âit olur ⁵¹.

Bu günki hukukta İslâm hukukundaki husus olmamakla beraber, İsviçre ve Türk Medenî Kanunlarında yalnız intifa hakkı sahibi mirasçılar bulunduğu taktirde Devlet bütün terikenin rakabesine sahip olur ⁵². İslâm hukukunda intifa veraseti olmadığından Medenî kanundaki bu hal de söz konusu değildir.

C — Medenî kanunda Devlet mansup mirascı olarak da görülebilir. Hattâ bu sıfatla kanunî mirascı olmakla beraber mahfuz hisse sahibi olmayanların terekeden hiç bir şey alamamalarına da vesile teşkil edebilir: Mürisin mirascı olarak yalnız ana ve baba tarafından dede ve nineleri, veya amca, hala, teyze veya dayısı olsa, tereke 1000 liradan ibaret bulunsa, eğer devlet terekenin tamamında mansup mirascı nasb edilmiş ise, 1000 lira, mansup mirascı sıfatıyla yalnız Devletin olur: sair mirasçılar, meselâ dede ve nineler hiç bir şey alamaz. Çünkü İsviçre ve Türk Medenî kanunları, bunları kanunî mirascı kabul etmekle beraber, mahfuz hisseli mirasçılar arasına almamıştır ⁵³. Mahfuz hisseleri olmayınca, mürise bütün terekede ölüme bağlı tasarruf yetkisi verilmiştir. Mahfuz hissesi bulunmayan kanunî mirasçılar mirasdan mahrumiyeti mücbib suç işlememiş olsalar bile müris, bu yetkiye yine sa-

⁵¹ İsv. M.K. Md. 462/1, 2; Türk M.K. Md. 444/1, 2.

⁵² İsv. M.K. Md. 466; Türk M.K. Md. 448.

⁵³ İsv. M.K. Md. 471; Türk M.K. Md. 453. Bu maddelerde mahfuz hisseli mirasçılar tadâdi şekilde sayılmıştır. Bu sayılanlar dışında kalan mirasçıların mahfuz hissesi yoktur. Bu mahfuz hisse sahibi mirasçılar şunlardır : Furu ana baba, kardeş, hayatta kalan eş (Karı ve koca). Bunlar dışındaki kanunî mirasçıların, adları kanunî mirascı olmasına rağmen mirastaki mukadderatı mürisin arzusuna, isteğine terk edilmiştir.

hiptir. Yani keyfi olarak dahi söz konusu mirascıları terekenin tamamında tasarrufda bulunarak mirasdan uzaklaştırabilir. İsviçre ve Türk Medenî kanunlarının bu hareketi acâib ve kanun yapma san'atına tam aykırılık teşkil eder. Çünkü bir kimseyi hem kanuni mirasçı vasfıyla tanımak, hem de onun kanuni mirascılığını ferdi irade (mûrisin ölüme bağlı tasarruf iradesi) ile hiçe indirmek bâriz bir tezattır. İslâm miras sisteminde böyle bir tezada da raslamak imkânsızdır.

İslâm hukukunda mansup mirascılık taammüm etmemiş bir veraset usulü olduğundan gerek fertlerin, gerek devletin mansup mirasçı sıfatıyla taksime iştirâki de söz konusu değildir. Mûris, devlet lehine ancak tasarruf nisabı üzerinden, bunun tamamında veya bir cüz'ünde muayyen mal vasiyeti yapabilir.

B — Devletin tereke borçlarından mes'uliyeti.

İslâm dininde, ve binnetice, hukukunda külfet, nimete göre- dir. Bu itibarla Devlet de dahil bütün mirascılar, terike borçlarından ancak miras payı olarak ne almışlarsa onun kıymetiyle mes'ul olurlar. Terikeden bilfarz bin lira almış olan mirasçı, terike borcu milyon lira olsa bile ancak bin lira ödemekle mükellef olur. Halbuki İsviçre ve Türk Medenî kanunlarında her mirasçı, mansup mirascılar da dahil, tereke borcunun tamamından şahsen ve müteselsilen mes'uldür ⁵⁴.

Üzerinde daha çok yazılabilecek mahiyetde olan bu mevzuda, sırf mukayese için esası belirtmekle yetindik.

Sözü edilen her iki kanunda Devletin borçlardan mes'uliyeti İslâm hukukundaki gibidir: Devlet terekeden eline geçenle sorumludur ⁵⁵. Makul olan hal de bundan ibarettir. Aynı esas her iki kanunun sair mirascılar için de kabul etmemiş olmasının sebebini anlamak güçtür.

⁵⁴ İsv. M.K. Md. 560, 563; Türk M.K. Md. 539, 582.

⁵⁵ İsv. M.K. Md. 592; Türk M.K. Md. 571. Özel hukuk sahasındaki münasebetlerde, hak ve mükellefiyetler bahsinde Devletle fert arasında ayırım yapmak caiz değildir.